

УДК 336.227

Хомутенко

Віра Петрівна

кандидат економічних наук

homutenko-vera@mail.ru

Хомутенко

Алла Віталіївна

кандидат економічних наук

allakhomytenko@mail.ru

ПОДАТКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ З НЕРЕЗИДЕНТАМИ: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

TAX RELATIONS WITH NON-RESIDENTS: ACTUAL ASPECTS

У статті досліджені актуальні аспекти оподаткування доходів у вигляді процентів за кредитами, отриманими від нерезидентів. Обґрунтовано необхідність урахування норм підписаних міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування між країнами. Визначено, що з метою застосування, передбаченого нормами міжнародних угод, зменшення ставок податку на доходи до процентів, які виплачуються нерезиденту за користування кредитом, резиденту України необхідно дотриматися ряду правових вимог.

В статье исследованы актуальные аспекты налогообложения доходов в виде процентов по кредитам, полученным от нерезидентов. Обоснована необходимость учета норм подписанных международных договоров об избежание двойного налогообложения между странами. Определено, что с целью применения, предусмотренного нормами международных соглашений, уменьшения ставок налога на доходы к процентам, которые

выплачиваются нерезиденту за пользование кредитом, резиденту Украины необходимо соблюсти ряд правовых требований.

The actual aspects of taxation of income from interest on loans received from non-residents were examined in the article. The necessity of taking into account the norms of international agreements signed on the avoidance of double taxation between the two countries was substantiated. It was determined that in order to use reduced income tax rates to the interest for the use of credit, that is paid resident of Ukraine to non-residents is necessary to observe a number of legal requirements.

Ключові слова: податкові правовідносини, нерезиденти, проценти за користування кредитом, податок на доходи, міжнародні угоди.

Ключевые слова: налоговые правоотношения, нерезиденты, проценты за пользование кредитом, налог на доходы, международные соглашения.

Key words: tax relations, non-residents, interest on the loan, the income tax, international agreements.

ВСТУП

На певному етапі своєї діяльності будь-яке підприємство стикається з необхідністю залучення додаткових фінансових ресурсів. Традиційно найбільш поширеним способом поповнення обігових коштів на підприємстві виступає кредитування. Позичальниками таких коштів можуть бути банківські та небанківські фінансові установи як резиденти України, так і нерезиденти. За умов деструктивних змін вітчизняної економіки, коли облікова ставка Національного банку України (далі – НБУ) у 2015 році сягнула 30% [1], а загальний рівень рентабельності підприємств склав 2,4% (найбільший показник зафіксовано по галузі освіти – 23,3% та по транспорту, складському господарству, поштовій і кур'єрській діяльності – 10,6%) [2], залучення фінансових ресурсів у фінансових установах України стає неможливим. Саме тому, виникає об'єктивна необхідність пошуку кредиторів за межами України,

які пропонують вигідніші фінансові умови (наприклад, облікова ставка на Кіпрі у 2015 році становила 4,56% [3]).

Підприємство, що вирішує поповнити обігові кошти за рахунок узяття кредитів у нерезидентів повинно прорахувати усі фінансові наслідки та ризики такої операції. При цьому, варто враховувати, що фінансові зобов'язання у позичальника – резидента України виникають не лише по поверненню кредитів та виплаті відсотків за користування ними, а й по сплаті податків. У цьому контексті актуалізується необхідність визначення податкових наслідків для такого позичальника з операцій, пов'язаних з отриманням кредиту від нерезидента та виплаті такій особі процентів.

Проблематику податкових правовідносин взагалі, в тому числі й щодо операцій з виплати доходів нерезидентам, досліджували: П. В. Мельник, Л. В. Тарангул, А. М. Соколовська та інші науковці. Проте, найактуальнішими джерелами інформації виступають національні нормативно-правові акти, зокрема Податковий кодекс України, та міжнародні документи.

МЕТА РОБОТИ

полягає у дослідженні актуальних аспектів податкових правовідносин резидентів України при виплаті доходів у вигляді процентів за користування кредитами нерезидентам.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є ресурси Internet, нормативно-правові акти України, міжнародні угоди та стандарти.

При проведенні дослідження використано методи системного та структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення вимог міжнародного та національного законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Статтею 103.2. Податкового кодексу України (далі – ПКУ) визначено, що «особа (податковий агент) має право самостійно застосувати звільнення від оподаткування або зменшену ставку податку, передбачену відповідним міжнародним договором України на час виплати доходу нерезиденту, якщо

такий нерезидент є бенефіціарним (фактичним) отримувачем (власником) доходу і є резидентом країни, з якою укладено міжнародний договір України. Застосування міжнародного договору України в частині звільнення від оподаткування або застосування пониженої ставки податку дозволяється тільки за умови надання нерезидентом особі (податковому агенту) документа, який підтверджує статус податкового резидента ... » [4, ст. 103.2]. Таким документом, як слідує з норм ПКУ, є довідка, видана компетентним (уповноваженим) органом зарубіжної країни, яка легалізована в Україні та перекладена професійним бюро. Довідка може бути затребувана, як особою, що виплачує доходи на користь нерезидента, так і контролюючим органом (Державною фіскальною службою України) на дату, що передує даті виплати доходу.

Таким чином, підставами для застосування звільнення (зменшення) від оподаткування доходів із джерелом їх походження з України або зменшення ставки податку, що передбачена відповідними міжнародними договорами, є документальне підтвердження того, що:

- нерезидент, якому перераховується дохід, має статус податкового резидента;
- у податкового агента є в наявності належно оформлена довідка (або нотаріально засвідчена копія), яка підтверджує, що нерезидент є резидентом країни, з якою Україна уклала міжнародний договір;
- між Україною та країною нерезидента укладено Угоду про уникнення подвійного оподаткування;
- нерезидент є бенефіціаром (фактичним) отримувачем (власником) доходу.

Крім того, Положенням «Про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам» передбачено необхідність реєстрації кредитних договорів та додаткових угод до них у НБУ [5].

Слід зазначити, що правовідносини резидентів України з нерезидентами регулюються як нормами вітчизняного й міжнародного законодавства, так і нормами підписаних й ратифікованих міжнародних угод. Згідно з положеннями статті 9 Конституції України «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [6, ст. 9]. Крім того, положеннями ст. 19.2 Закону України «Про міжнародні договори України» встановлено, що «якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору» [7, ст. 19.2]. Підтверджує це й ст. 3.2 ПКУ, якою передбачено, що «якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору» [4, ст. 3.2]. Таким чином, норми ратифікованих Україною міжнародних документів мають вищу юридичну силу, порівняно з національним законодавством.

Все вище зазначене свідчить, що податкові наслідки отримання резидентом України кредиту від нерезидента в першу чергу залежить від наявних міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування. Саме тому, необхідним є дослідження податкових правовідносин на прикладі. Припустимо, що резидент України вирішив отримав кредит від нерезидента – фінансової компанії Кіпру. Слід зазначити, що між Республікою Кіпр і Україною укладено Конвенцію «про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи» (далі – Конвенція), яка визначає порядок оподаткування певних видів доходів, отриманих на території однієї з таких країн відповідними резидентами [8]. Водночас, слід ураховувати, що норми Конвенції почали застосовуватися лише з 1.01.2014 р., а до цього на відповідні операції поширювались норми Угоди між Республікою Кіпр і Союзом Радянських Соціалістичних Республік про уникнення подвійного оподаткування прибутку і майна (далі – Угода) [9].

Зауважимо, що дія Конвенції «поширюється на податки на доходи, що стягуються від імені Договірної Держави або її адміністративно-територіальних одиниць, або місцевих органів влади, незалежно від способу їхнього стягнення» [8]. Відповідно до норм Конвенції «податками на доходи вважаються всі податки, що справляються із загальної суми доходу, або з елементів доходу, у тому числі податки на доходи від відчуження рухомого чи нерухомого майна та податки на загальну суму заробітної плати або платні, сплачуваної підприємствами» [8]. У п. 2.3 Конвенції визначено такі податки окремо для кожної країни, зокрема в Україні це: податок на прибуток підприємств і податок на доходи фізичних осіб, а на Кіпрі: прибутковий податок, корпоративний податок на прибуток, спеціальний внесок на оборону Республіки і податок на доходи від відчуження майна. Таким чином, дія Конвенції поширюється на податки на доходи, що стягуються від імені Договірної Держави, а саме України, отримані, в тому числі й, у вигляді процентів за користування кредитними коштами.

У ст. 14.1.206 ПКУ наведено визначення процентів як: «дохід, який сплачується (нараховується) позичальником на користь кредитора як плата за використання залучених на визначений або невизначений строк коштів або майна. До процентів включаються: а) платіж за використання коштів або товарів (робіт, послуг), отриманих у кредит; ... » [4, ст. 14.1.206]. Такі сплачені на користь нерезидентів в іноземній валюті проценти для цілей оподаткування перераховуються у національну валюту за курсом НБУ на дату здійснення операції [10]. Водночас, слід ураховувати, що проценти за користування наданими кредитами резиденти України, відповідно норм Конвенції, повинні були почати оподатковувати лише з 1.01.2014 р., так як угодою, яка діяла раніше, між Урядом СРСР і Урядом Республіки Кіпр, було передбачено, що проценти не підлягають оподаткуванню в державі, у якій знаходиться джерело їх сплати [9].

Статтею 11.1 Конвенції встановлено, що «проценти, що виникають у Договірній Державі і сплачуються резиденту іншої Договірної Держави,

можуть оподатковуватись у цій іншій Державі, якщо такий резидент є особою - фактичним власником таких процентів» [8]. З цієї норми слідує, що доходи кіпрської фінансової компанії, отримані у вигляді процентів підлягають оподаткуванню в Республіці Кіпр, у разі якщо вона є «фактичним власником таких процентів».

Фінансова компанія виступатиме власником таких процентів, зокрема, у випадку, коли така установа включатиме отримані проценти до складу своїх доходів, які підлягають оподаткуванню. Так, зауважимо, що, відповідно до вимог п. 8 Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 18 «Дохід», «у будь-яких агентських відносинах валове надходження економічних вигід включає суми, які отримані від імені принципала, але не спричиняють збільшення власного капіталу підприємства. ... Суми, отримані від імені принципала, не є доходом. Натомість доходом є сума комісійних» (далі – Стандарт 18) [11]. Аналогічний склад доходів підприємства передбачено п. 6 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: «не включається до складу доходів суми надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо» [12]. Таким чином, проценти за користування кредитом, перераховані кіпрській фінансовій компанії, є її власними доходами. Це підтверджує також і п. 8 Стандарту 18, у якому дохід визначено як «збільшення економічних вигід протягом облікового періоду у вигляді надходження або збільшення корисності активів чи зменшення зобов'язань, що веде до збільшення власного капіталу, крім випадків, пов'язаних із внесками учасників власного капіталу. Дохід включає як дохід від звичайної діяльності, так і прибуток від інших операцій. Дохід від звичайної діяльності є доходом, який виникає в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання і позначається різними назвами, а саме: продаж, гонорари, відсотки, дивіденди та роялті» [11, п. 8].

Зауважимо, що норми національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – Положення) узгоджені з зазначеними вище міжнародними. Так, у п. 3

Положення зазначено: «доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників)» [13]. Крім того, ст. 1.3 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначено, що «дата валютування – зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки є дата, починаючи з якої кошти, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача» [14, ст. 1.3]. Таким чином, нерезидент є фактичним власником перерахованих резидентом України на його користь процентів за користування кредитом.

В частині оподаткування процентів Конвенція передбачає, що «такі проценти можуть також оподатковуватись у Договірній Державі, в якій вони виникають, і відповідно до законодавства цієї Держави, але якщо особа - фактичний власник процентів є резидентом іншої Договірної Держави, податок, що стягується таким чином, не повинен перевищувати 2 відсотків від загальної суми процентів. Спосіб застосування цих обмежень встановлюється компетентними органами Договірних Держав за взаємною домовленістю» [8, ст. 11.2]. Водночас, слід враховувати, що ст. 141.4.2 ПКУ передбачено, що резидент, який виплачує доходи, в тому числі й у вигляді процентів, на користь нерезидента, зобов'язаний утримати податок у розмірі 15%, якщо інше не передбачене міжнародними угодами. У нашому випадку, відповідно до норм Конвенції, позичальник – резидент України при виплаті процентів за користування кредитними коштами повинен утримувати 2% податку від загальної суми перерахованих процентів.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи зазначимо, що з метою недопущення податкових правопорушень підприємство – резидент України, яке вирішило поповнити свої обігові кошти за рахунок кредиту від нерезидента, повинно:

- ретельно дослідити в цій царині національне, міжнародне законодавство та укладені між Україною та відповідною країною чинні угоди;

- виконати встановлені нормами права адміністративні вимоги, зокрема, зареєструвати кредитний договір у НБУ, отримати довідку від нерезидента, яка буде підтверджувати його статус як резидента відповідної країни та як бенефіціарного отримувача доходу.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: http://www.centralbank.gov.cy/nqcontent.cfm?a_id=15201
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1433749904509397>
5. Постанова Правління НБУ «Положення про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам» від 17.06.2004 р. № 270. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0885-04>
6. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2014 р. № 1906-IV. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
8. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи від 8.11.2012 р. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/196_016

9. Соглашение между Правительством Союза Советских Социалистических Республик и Правительством Республики Кипр об избежании двойного налогообложения доходов и имущества від 29.10.1982 р. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/196_050

10. Наказ Міністерством фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» від 10.08.2000 р. № 193. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00>

11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Дохід» від 1.01.2012 р. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_025

12. Наказ МФУ «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» від 29.11.1999 р. № 290. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>

13. Наказ МФУ «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 р. № 73. – [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>